

Reeën in open veld

Luc Wauters

Reeën waren oorspronkelijk bewoners van wouden en bosrijke gebieden (zie Zoogdier 3 nr 4). De laatste tientallen jaren is hierin echter verandering gekomen, vooral tengevolge van de modernisering en schaalvergroting in de landbouw. In Nederland kennen we de "polderreeën", kolonisten van het op zee ingewonnen land. In Vlaanderen blijkt de ree de stap van bos naar open terrein nog niet te hebben gemaakt. Dit ondanks geschikte biotopen in de Scheldepolders, niet ver van de bosrijke, doch door ruilverkavelingen erg geschonden streek ten noorden van Antwerpen, waar de reeënstand circa 10 tot 15 stuks per 100 hectare bedraagt. Zijn er in Vlaanderen teveel barrières door verkavelingen, lintbebouwing en overdreven wegenbouw?

Veel algemener zijn veldreeën *Capreolus capreolus* in de ons omringende landen, waar landbouwpercelen zich ononderbroken uitstrekken over tientallen tot honderden hectaren. Intensieve studies van het gedrag van veldreeën werden uitgevoerd in Duitsland, Polen en Frankrijk, niet toevallig landen waar de ree een belangrijke wildsoort is.

Open gebied versus bosgebied

Het verschil in biotoopstructuur tussen het veld- en het bosbiotoop is erg groot. De verstoring door landbouwactiviteiten is veel groter in een veldbiotoop. De dekkingsmogelijkheden zowel als het voedselaanbod zijn ster-

ker seizoensgebonden en bovendien afhankelijk van de aard van de gewassen die worden geteeld. Dit houdt ook in dat de gewassen van jaar tot jaar kunnen variëren. Het voedselaanbod is in veldbiotopen groter dan in bosbiotopen, maar meestal minder voorspelbaar, zowel in tijd als in ruimte. Anderzijds is de zichtbaarheid er veel groter en kunnen potentiële vijanden sneller opgemerkt worden, wat tot gevolg heeft dat visuele signalen belangrijker worden (het gebruik van de witte spiegel als waarschuwingssignaal), terwijl het geluid minder gebruikt wordt (weinig roepen). Schuilen kan alleen in kleine landschapsegmenten zoals bosjes, houtkanten en ruige percelen. Deze "verwilde eilandjes" zijn belangrijke kerngebieden binnen het leefgebied van een groep veldreeën. Hoe anders gedraagt

In de Flevopolder heeft de ree de stap naar het open veld gemaakt, in Vlaamse polders nog niet.

Foto Martijn de Jonge

periode	foerageren	rusten
juni-oktober	grassen, bladeren van suikerbiet	bosjes, houtkanten, hoge graanvelden
november	verse klaver (85% obs. op 7% v.d. totale oppervlakte)	bosjes, houtkanten
december-maart	winterkoren, niet geogoste bieten (70% obs op 7% oppervlakte)	centrum akkers, bij foerageerplaatsen
maart-mei	jonge graanscheuten, oude suikerbieten	bosjes, houtkanten

Tabel 1: De plaatsen waar veldreeën foerageren en rusten tijdens verschillende seizoenen (naar Stüwe & Hendrichs, 1984).

dichtheid	% bossen en houtkanten	groepsgrootte	
		primaire groepen	secundaire groepen
18/100 ha	20	5 - 6	ca. 23
14/100 ha	4	5 - 9	ca. 13
25/100 ha	2	6 - 20	ca. 100

Tabel 2: Het aantal reeën per groep in de winter in functie van de dichtheid en de structuur van het gebied (naar Stubbe & Passarge, 1979; Stüwe & Hendrichs, 1984; Maublanc et al., 1985a).

het veldree zich dan zijn neef in het bos?

Gebruik van open terrein

In de meeste landen ontstonden de populaties van veldreeën nadat grote bosgebieden kaalgekapt werden voor landbouwdoeleinden. Steeds grotere percelen werden beplant met gewassen die een veel grotere voedingswaarde bezitten (groter gehalte aan plantaardige eiwitten en suikers) dan de meeste bosplanten, die het typische reeënmenu vormen. De toenemende variatie in de aard van de gecultiveerde gewassen (groter voedselaanbod), de uitgestrekte percelen (meer rust), en de verbeterde landbouwmethodes (dank zij bemesting overbruggen de wintergewassen de vroegere voedselarme periode van begin november tot half maart), hadden een toename in de dichtheid van de veldreepopulaties en een grotere plaatstrouw tot gevolg (Stubbe & Passarge, 1979). Net zoals voor bosreeën zijn beschikbaarheid van voedsel en goede schuilplaatsen essentieel.

Stüwe en Hendrichs (1984) vonden in hun studiegebied van 180 hectare (96% akkerland, 4% houtkanten en bosjes) in de vroegere DDR dat voedselkeuze, en dus ook terreingebruik, afhankelijk waren van het groeistadium (dus de voedselwaarde) van de gewassen. Bosjes en houtkanten werden enkel opgezocht om te rusten of te schuilen als de dekking op de velden te gering was (tabel 1). Gelijkaardige resultaten werden gevonden in Noord-Frankrijk. Reeën brachten 69% van hun tijd door op braakliggende terreinen en in bosjes en slechts 31% op akkers, waar ze vooral 's nachts actief waren (Maublanc et al., 1985a). Vooral in herfst en winter werden de akkers gebruikt, terwijl in de lente en vroege zomer veel gewisseld werd tussen de akkers (voedselzoeken op jonge, laagstaande gewassen) en de bosjes en ruigten (dekking). Deze seizoensverschillen in biotoopgebruik veroorzaakten ook een seizoensvariatie in de grootte van het leefgebied van zowel volwassen geiten, volwassen bokken als halfwas bokken. In de herfst-winterperiode was de gemiddelde grootte van een leefgebied maximaal (99 hectare). In deze schrale periode moesten de reeën, om voldoende voedsel en schuilplaatsen te vinden, een groter gebied doorkruisen dan in de lentezomer periode (gemiddelde grootte van een leefgebied 58 hectare), (Maublanc et al., 1985a, b). Veldreeën proberen dus jaarrond hun terreingebruik zodanig aan te passen dat ze voldoende voedsel vinden en toch over de nodige dekking kunnen beschikken.

Variatie in groepsgrootte

Na het voortplantingsseizoen, vanaf september-oktober, gaan veldreeën zich groeperen. Tijdens de herfst stijgt het aantal dieren per groep om een maximum te bereiken rond januari-februari. De uiteindelijke groepsgrootte is afhankelijk van ondermeer de omvang van de percelen, het percentage houtkanten en kleine bosjes, de hoeveelheid eetbare gewassen en de totale populatiegrootte. Bij hoge dichtheden worden soms zeer grote groepen gevormd (tabel 2).

Bij veldreeën kunnen verschillende primaire groepen (3-6 exemplaren) bij bepaalde omstandigheden samen-

Veldreeën leven vaak in groepen.

Foto Martijn de Jonge

smelten tot grotere, secundaire groepen (tabel 2). Ingeval er weinig verstoring is kunnen secundaire groepen langere tijd samenblijven. Als de verstoring toeneemt zullen ze snel uiteen vallen. Het is duidelijk een voordeel om in open terrein in grotere groepen te leven, zolang het voedsel niet beperkend is. Vele ogen zien meer dan twee: vijanden worden sneller ontdekt. Bovendien geldt dat hoe groter de groep, hoe kleiner de kans dat één bepaald individu het slachtoffer wordt van een roofdier of jager (verdunningseffect).

De vorming van grotere, secundaire groepen in herfst en winter kan het gevolg zijn van verschillende factoren (Stüwe & Hendrichs, 1984):

- optreden van weinig verstoring;
- verhoogde zichtbaarheid en dus meer contact met soortgenoten;
- concentraties op akkers met voedselrijke gewassen waarvan het aanbod zo groot is dat verdedigen van foerageergebieden overbodig is;
- meer verstoring aan de randen van de velden waardoor meer dieren zich gaan verzamelen op de centrale akkers.

In het voorjaar worden geen secundaire groepen meer aangetroffen. De primaire groepen bewonen dan meer afzonderlijke gebieden, die wel veel groter zijn dan de leefgebieden van

bosreeën in dezelfde periode (circa 100 hectare in Frankrijk; circa 200 hectare in de DDR; Maublanc et al., 1985a; Stubbe & Passarge, 1979).

Vanaf mei-juni, na het vegen van het gewei, beginnen de reebokken, net zoals in bosgebieden, een territorium af te bakenen. Ook de volwassen reegeiten gaan zich van hun één jaar oude jongen verwijderen om zich terug te trekken op braakliggende percelen of langs houtkanten met veel dekking, waar ze hun jongen zullen werpen. De moeder en haar jongen zullen de basis vormen voor de nieuwe groep, die de volgende herfst zal worden gevormd. Kleine groepjes die in de zomer worden gezien bestaan meestal uit jonge, niet territoriale bokken en jaarling-geiten zonder jongen.

Samenstelling primaire groep

De basis van de primaire groep is steeds de volwassen reegeit met haar jong(en) van de voorbije zomer, in de meeste gevallen vergezeld van een volwassen bok en soms ook van jaarlingen, zowel mannetjes als vrouwtjes. Slechts uiterst zelden worden twee volwassen bokken of twee volwassen geiten in eenzelfde groep aangetroffen (2% van alle winterobserva-

Het open veld vormt een nieuw type biotoop voor de ree.
Foto Martijn de Jonge

ties in Frankrijk, Maublanc et al., 1985a). In Oost-Europa, waar bij langdurige koude of een dikke sneeuwlaag grotere secundaire groepen langer samenblijven, ontstaat er tussen de bokken een rangorde (hiërarchie). Jonge bokken gedragen zich meestal onopvallend en onderdanig, (Stubbe & Passarge, 1979; Stüwe & Hendrichs, 1984), terwijl volwassen bokken regelmatig korte gevechten houden, die in frekwentie en intensiteit toenemen naarmate de winter ten einde loopt. Meestal is er één dominante bok die wint van al zijn concurrenten. Van de vijf volwassen bokken in hun studiegebied van 180 hectare konden Stüwe en Hendrichs (1984) de rangorde vaststellen. De laagste in rang werd reeds in maart verjaagd uit de velden en enkele tijd later dood teruggevonden. Een andere ondergeschikte bok verdween uit het studiegebied terwijl de twee resterenden, net lager in rang dan de dominante bok, zich verplaatsten naar de randen van het gebied. Eind april was de dominante bok heer en meester in het beste territorium.

Verder onderzoek

Het onderzoek op veldreeën gebeurde slechts zelden op individueel gemerkte dieren, vandaar dat kennis van de sociale organisatie binnen de groep of van het territoriale gedrag in het voortplantingsseizoen nog erg fragmentarisch is. Er zijn dan ook tal van

facetten van het gedrag van veldreeën het bestuderen meer dan waard: de juiste verwantschap van de leden van de primaire groep en de hiërarchie bij beide geslachten, wie eet veel en wie speurt veel, is er competitie voor schuil- en voedselplaatsen tussen en binnen groepen, zijn territoria exclusief of worden de randgebieden gemeenschappelijk gebruikt, paren dominante veldreebokken met meerdere reegeiten dan hun companen in het bos? Vinden we de antwoorden misschien in de Flevopolders?

Literatuur

- Maublanc, M.L., E. Bideau, & J.P. Vincent, 1985a. Données préliminaires sur la tendance grégaire chez le chevreuil en milieu ouvert, durant l'automne et l'hiver; comparaison avec le milieu forestier. *Mammalia* 49(1):3-11.
- Maublanc, M.L., J.P. Vincent, & E. Bideau, 1985b. Occupation de l'espace et relations sociales chez une population de chevreuils d'agro-écosystème. *Proc. Congress IUGB* 17:231-239.
- Stubbe, C. & H. Passarge, 1979. *Rehwild*. Verlag J. Neumann, Neudamm.
- Stuwe, M & H. Hendrichs, 1984. Organization of roe deer (*Capreolus capreolus*) in an open field habitat. *Z. Säugetierkunde* 49:359-367.

Luc Wauters, Universitaire Instelling Antwerpen, departement Biologie, Universiteitsplein 1, B-2610 Wilrijk.